

намагаючись досягти максимальної чіткості й прозорості думки.

Оксана Забужко не тільки володіє високим рівнем фонових знань, необхідних для створення адекватного перекладу, але й надзвичайно тонко відчуває віршову матерію першотворів. Переклади Забужко відрізняються наявністю “невловно струмуючого елемента гри”, необхідного для того, щоб причарувати читача. Пуп’янки думок Сільвії Плат розкриваються на поетичних гілках творів української поетеси. Тому Оксана Забужко часто вдається до декомпресії синтагматичних відрізків оригінальної поезії.

Образна строкатість поезії Сільвії Плат спонукає Забужко до введення оригінальних метафор, що сприяють збільшенню образної та сенсорної концентрації цільових текстів. Її варіанти перекладів таких слів та словосполучень, як “shadowy thing” – “істота, зіткана з тіней”, “blind to the world” – “чернечо-сліпий до світу”, “moonwhite face and ill” – “обличчя місячнохворого”, “stare all around” – “оскільки поглядом” є чудовими перекладацькими знахідками, які експлікують настрої поезії Сільвії Плат, додаючи оригінальним віршам витонченості, яскравості, що, однак, нерідко суперечить сучасним вимогам до адекватного перекладу.

Поетичний світ Сільвії Плат у дзеркалі перекладів Оксани Забужко нерідко знає певної стилізації, що робить американську авторку близькою, зрозумілою українським читачам.

Оксані Забужко вдається відтворити неповторну своєрідність поезики Сільвії Плат, що проростає з глибинного суто жіночого психофізичного світосприйняття. Цим пояснюється й вибір української авторки таких творів для перекладу, як “Barren Woman” – “Неплідна”, “Widow” – “Вдова”, “Mary’s Song” – “Пісня Діви Марії”. Жіноча тема живить українську співавторку яскравими образами. Слід зазначити, що нерідко рядки поезії Сільвії Плат набувають у перекладах Оксани Забужко виразно феміністичного звучання.

Особливістю перекладацького почерку Оксани Забужко є вміння адекватно відтворити конотативний компонент значення лексичних одиниць першотвору, досягти високого ступеня образної пластичності, зберегти символіку першотвору, вдаючись до різних перекладацьких трансформацій.

Руснак Н.О., Томусяк Л.М.

Чернівецький національний університет

КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ДІАЛЕКТНОГО ТЕКСТУ

Характерна риса сьогодення – пошанування діалектів і посилення інтересу мовознавців до проблем, пов’язаних з ними,

зумовлюється тим, що діалект – це та складова національної мови, в якій чи не в первозданному вигляді збереглися етнопсихологічні та етнокультурні особливості певного етнічного угруповання, в усій повноті виражається дух нації, що, власне, і є її самобутністю. На сьогодні українські говірки, у тому числі й буковинські, можна вважати дослідженими й описаними як суто лінгвістичне явище (за мовними рівнями). Але цей вияв національної мови вимагає трактування в когнітивному аспекті. Ми розглядаємо буковинські говірки як певну суму знань, резервуар національної свідомості, а елементарною одиницею інформації виступає діалектний текст (далі ДТ). Крім того, як у молекулі речовини зосереджено її властивості, так у ДТ відображається вся мовна система з її фонетико-граматичними особливостями. Ми цілком свідомі, що ДТ як об'єкт дослідження має свою специфіку, не може бути “точним” об'єктом пізнання, як, скажімо, об'єкти інших наук, хоча, з іншого боку, “...пізнання взагалі не вкладається цілком у суб'єктно-об'єктну схему, воно передбачає ціннісно-смысловий універсум культури, де ідея невіддільна від буття, де стихія, наприклад, вода – це не тільки H_2O , а також рідина, море, спрага” [3, с.3].

Отже, на позначення результату пізнання – знань, уявлень, якими володіє етнічне угруповання, ми використовуємо термін – національно-мовна свідомість. Цей термін містить вказівку на етнічну обмеженість носіїв знань (у нашому випадку носії буковинських говірок) та спосіб вияву знань – мова. Знання носіїв буковинських говірок становлять собою відносно замкнуту систему. Це знання людей середнього та старшого віку. Ці знання кваліфікуються як буденні, отримані на основі здорового глузду, побутові, пов'язані з побутом та господарством селян, спадкові, передані попередніми поколіннями, та частково науковими, бо носії говірок здебільшого мають освіту. За способом отримання інформації знання в переважній більшості є емпіричними та частково теоретичними. Почасти знання можна розглядати як особистісні, об'єктивні, суб'єктивні, транссуб'єктивні.

Формою вияву національно-мовної свідомості є ментальний, або мисленнєво-духовний простір. Мисленнєво-духовний простір носіїв буковинських говірок у нашому дослідженні представлено такими різновидами: парадигма господарського мислення, парадигма релігійного мислення, парадигма міфологічного (обрядового) мислення, парадигма екзистенційного мислення. Під парадигмою мислення ми розуміємо вербальний вияв певного типу знань. Сучасна метамова науки має свої особливості, одна з яких полягає в тому, що терміни стають багатозначними словами, т.б. вживаються в широкому й вузькому значеннях. Так, у сучасних психолінгвістичних розвідках терміни свідомість¹ і мислення¹

використовуються як зі значенням “процес”, так і зі значенням “результат, наслідок цього процесу” – свідомість², мислення².

Національно-мовна свідомість українців сформована внаслідок психічних процесів: мислення², почуття, інтуїції, трансценденції. Всі ці процеси в різній пропорції беруть участь у формуванні кожної парадигми мислення. Мислення² як вища форма відображення дійсності є базою кожної парадигми мислення¹. Почуття як реакція на дійсність реалізується в парадигмі екзистенційного мислення (ДТ про своє життя, про реальність світу). Знання, отримані в ході духовного прозріння, внаслідок інтуїції, відображаються у парадигмі міфологічного (обрядового) мислення (ДТ про обряди, вірування). Трансценденція – вияв знань про потойбічний світ, вияв зв'язків, невідкладних часу й простору, відтворюється в релігійній парадигмі мислення (ДТ про Бога, церковні свята).

Результатом зазначених психічних процесів є когнітивні моделі (далі КМ). КМ – це схема, в якій міститься інформація про світ, інформація ж експлікується у ДТ. Таким чином, елементарною одиницею ментального простору і, відповідно, парадигми мислення є КМ. Одна КМ може реалізуватися у великій кількості ДТ. Так, парадигма господарського мислення складається з КМ “ткацтво”, “писанкарство”, “випікання хліба”, “квашення огірків” тощо. Парадигма екзистенційного мислення – з КМ “одруження”, “село”, “страви”, “толока”, “хрестини”, “легенда про село” тощо. Парадигму міфологічного мислення формують КМ “прикмети на Андрія”, “прикмети повсякденного життя”, “забобони”, парадигму релігійного мислення – КМ “Великдень”, “Різдво”, “Святий вечір”.

До складу кожної парадигми мислення належать ДТ двох типів: так звані невідготовлені, стихійні розповіді, які мають статус розмовних побутових мініатюр, і опрацьовані ДТ, які зазвичай відносять до фольклору та пареміографії: обрядові пісні, приказки, прислів'я. ДТ1 і ДТ2 різняться багатьма ознаками (а тому вимагають відповідної методики аналізу), але породжені вони одними КМ.

Текст як одиниця найвищого рівня мовної системи – рівня тексту – має свої онтологічні ознаки. До складу онтологічних ознак ДТ1 ми зараховуємо зв'язність, цілісність та інформативність. Перші дві категорії зумовлюються системністю лінгвістичної одиниці, остання – тематичною спрямованістю текстів. Категорія цілісності реалізується у співвідношенні початку та кінця ДТ, у його смисловій структурі. Категорія зв'язності представлена експліцитними та імпліцитними зв'язками, вони у свою чергу поділяються на рекурентні, синонімічні, інцидентні, тезаурусні тощо (3). Категорія інформативності виявляється в фактуальній, концептуальній та підтекстовій інформації (2).

ДТ1 ми розглядаємо у вертикальному та горизонтальному зрізах. Таке розмежування, певна річ, умовне, воно пояснюється складністю та багатогранністю об'єкта дослідження та вимогами до пізнання ДТ як структурно-семантичної єдності. Вертикальний зріз реалізується у глибинній та поверхневій структурах. Глибинну структуру утворюють підтеми ДТ, поверхнева структура – це лінгвістична форма, в якій зосереджена глибинна структура. Наприклад, глибинна структура ДТ1 може бути побудована за принципом “мозаїки”, “нанизування”. У поверхневій структурі глибинна структура реалізується питально-відповідними ходами, риторичними питаннями, паралельними синтаксичними конструкціями, конструкціями, ускладненими однорідними членами речення тощо. Горизонтальний зріз ДТ зумовлюється спонтанністю діалектного мовлення й виявляється в синтагматичній структурі. Конститутивною одиницею ДТ (горизонтальний зріз) є блок-синтагма. Синтагматичне членування ДТ відповідає послідовності понять, які виникають у свідомості мовця. Воно характеризується двома протилежними особливостями: порядок слів відрізняється довільністю, з іншого боку, специфіка діалектного синтаксису призводить до сталих схем словопорядку. Конститутивною одиницею ДТ (вертикальний зріз) є до певної міри умовна конструкція – висловлювання.

Отож, когнітивний аспект ДТ потребує інтегрованого підходу до його висвітлення. ДТ – багатогранне явище, в якому фокусуються гносеологічні, психологічні та суто лінгвістичні фактори.

Література

1. Ван Дейк Т. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981.
3. Каменская О.Л. Текст и коммуникация. – М.: Высшая школа, 1990.
4. Эпистемология культуры. – К, 1993.